

PHÉP MÀU TRUNG QUỐC - Thâm Quyến: Từ Làng Chài đến Trung tâm Đổi mới Toàn cầu

Bởi Frank , 12 Tháng 9 2026

PHÉP MÀU TRUNG QUỐC - Thâm Quyến: Từ Làng Chài đến Trung tâm Đổi mới Toàn cầu

Bởi Frank Dumon

Vào năm 1980, Thâm Quyến là một làng chài nhỏ ngủ quên bên bờ sông Châu Giang, với vốn vện 30.000 cư dân và sản lượng kinh tế đạt 200 triệu nhân dân tệ - tương đương chưa đầy 25 triệu euro. Hôm nay, ba mươi sáu năm sau, thành phố chính thức có 17,5 triệu người sinh sống, và tổng sản phẩm quốc nội đạt 3,5 nghìn tỷ nhân dân tệ, xấp xỉ 450 tỷ euro. Một mức tăng trưởng gấp 17.500 lần trong chưa đầy hai thế hệ. Không một thành phố nào trong lịch sử hiện đại trải qua một cuộc lột xác như vậy.

Khởi đầu: Một Quyết định Mang Tầm Nhìn

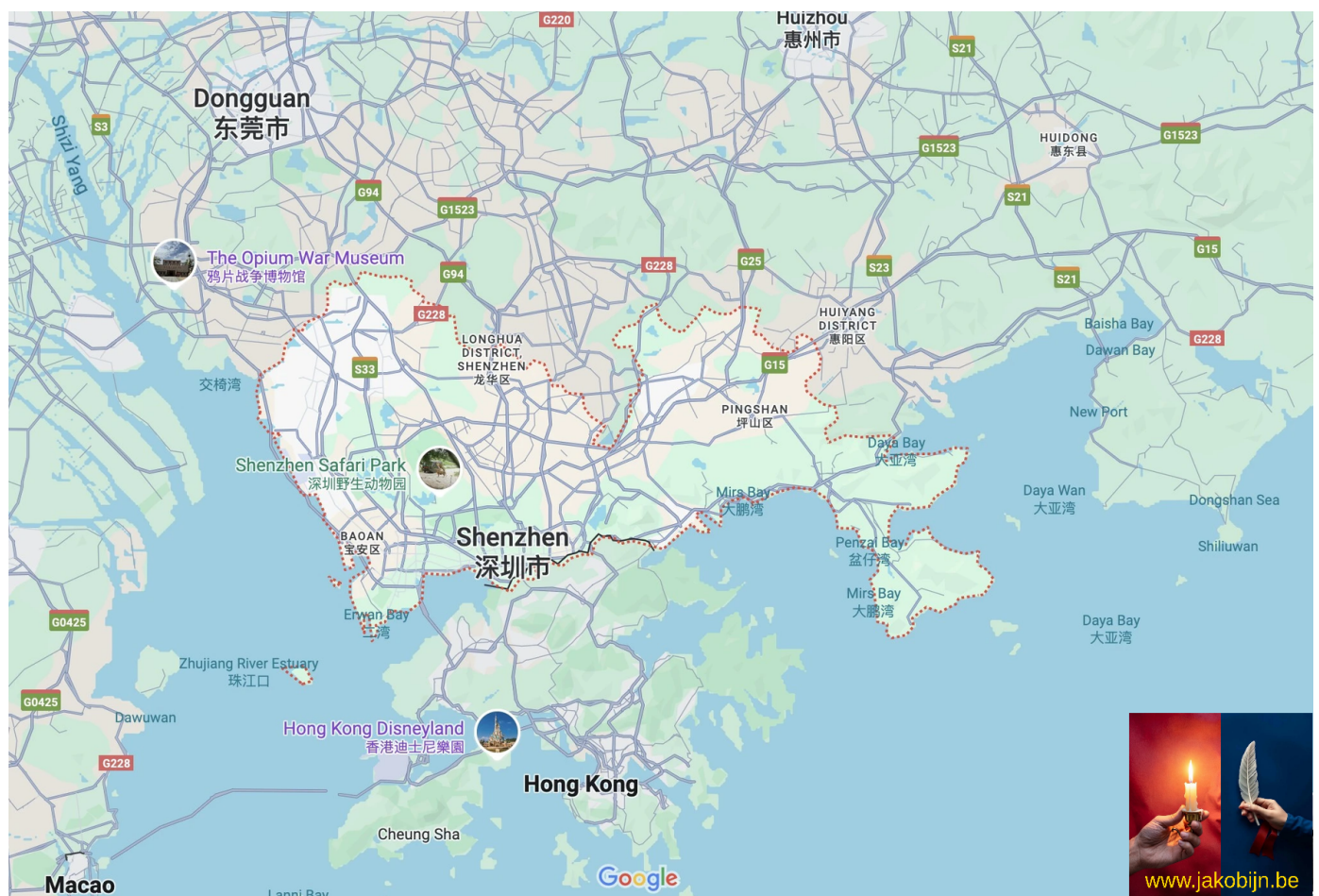
Câu chuyện của Thâm Quyến bắt đầu vào tháng 12 năm 1978, khi Đặng Tiểu Bình phát động chính sách "cải cách và mở cửa". Đã qua một thập kỷ đầy đau thương đối với Đảng Cộng sản. Đại nhảy vọt, nỗ lực mang tính không tưởng nhằm bắt kịp nền công nghiệp phương Tây chỉ trong vài năm, đã dẫn đến nạn đói tàn khốc cướp đi sinh mạng của hàng chục triệu người. Cách mạng Văn hóa đã xé nát xã hội, đóng cửa các trường đại học và đày ải một thế hệ trí thức về nông thôn. Trung Quốc đứng bên bờ vực thẳm.

Phản ứng của Đặng Tiểu Bình vừa thực tế vừa triệt để. "Mèo đen hay mèo trắng, miễn là bắt được chuột thì đó là mèo giỏi," sau này ông nói - một câu nói tóm gọn toàn bộ tư duy cải cách của Trung Quốc. Hệ ideology phải nhường chỗ cho kết quả. Kinh tế thị trường, từng là biểu tượng của kẻ thù tư bản, giờ đây được ôm ấp như một công cụ cho sự phục hưng quốc gia.

Tuy nhiên, sự xoay chuyển này không hề dễ dàng. Vào những năm 1980, việc kiếm lợi nhuận ở Trung Quốc vẫn là điều sai trái về mặt chính trị, một di sản của tư duy Mao Trạch Đông vốn đồng hóa sự giàu có với sự suy đồi tư bản chủ nghĩa. Để thuyết phục người dân, chính phủ đã tung ra một khẩu hiệu tóm gọn toàn bộ tư duy cải cách: "**Time Is Money, Efficiency Is Life**" (Thời gian là tiền bạc, hiệu quả là cuộc sống). Khẩu hiệu xuất hiện trên các bảng quảng cáo lớn ở Thâm Quyến, ai qua lại cũng nhìn thấy. Đó là sự đột phá có ý thức với quá khứ, là sự biện minh về mặt ý thức hệ cho những gì kinh tế đòi hỏi. Khẩu hiệu này đã trở thành biểu tượng của một Trung Quốc mới, nơi chủ nghĩa thực pragmatism chiến thắng giáo điều.

Năm 1979, Thâm Quyến được chọn làm một trong những Đặc khu Kinh tế đầu tiên, cùng với Chu Hải, Sán Đầu và Hạ Môn. Vị trí này không phải ngẫu nhiên. Thâm Quyến giáp Hồng Kông, khi đó vẫn là thuộc địa của Anh và là trung tâm tài chính của châu Á. Thành phố này có quyền tiếp cận đồng bằng châu Châu Giang, một tuyến đường thương mại tự nhiên. Và điều không kém phần quan trọng: nó nằm đủ xa Bắc Kinh để các cuộc cải cách thử nghiệm không trực tiếp ảnh hưởng đến thủ đô nếu thất bại.

Cơ sở hạ tầng tài chính nhanh chóng theo sau. Năm 1982, các ngân hàng nước ngoài lần đầu tiên được phép mở chi nhánh tại đại lục Trung Quốc - một bước mở cửa mang tính biểu tượng của thị trường Trung Quốc với thế giới. Năm năm sau, vào năm 1987, Thâm Quyến thành lập ngân hàng cổ phần đầu tiên của cả nước, phá vỡ thế độc quyền của các ngân hàng nhà nước và cho phép cổ đông mua bán cổ phiếu. Năm 1990, Trung Quốc mở sàn giao dịch chứng khoán đầu tiên tại Thâm Quyến, và đến năm 1992 là Sở giao dịch chứng khoán Thâm Quyến, sàn thứ hai trên đại lục. Ngày nay, sở giao dịch đó, với khối lượng giao dịch hơn 3,6 nghìn tỷ đô la, lớn thứ tám trên thế giới. Đó là quá trình hội nhập dần dần nhưng không thể đảo ngược của Trung Quốc vào hệ thống tài chính toàn cầu.

Làn sóng thứ nhất: Nhà máy và Người di cư

Hai thập kỷ đầu tiên, từ năm 1980 đến 2000, đã biến Thâm Quyến thành nơi nhanh chóng được gọi là "công xưởng thế giới". Các nhà đầu tư từ Hồng Kông ồ ạt chuyển hoạt động sản xuất thâm dụng lao động sang đại lục, bị thu hút bởi mức lương chỉ bằng một phần mười ở nhà, quy định lao động linh hoạt, ưu đãi thuế hào phóng và thủ tục hành chính tối thiểu.

Hàng triệu lao động trẻ từ nội địa - chủ yếu từ các tỉnh nghèo Hồ Nam, Tứ Xuyên và Giang Tây - đổ xô về thành phố. Họ được gọi bằng một cái tên: "đũa công muối" (盐工), những cô gái đi làm thuê, và "đũa công tử" (盐公子), những chàng trai đi làm thuê. Họ làm việc mười hai đến mười bốn tiếng một ngày, sáu ngày một tuần, thường trong điều kiện hoàn toàn không thể chấp nhận được ở phương Tây: không an sinh xã hội, không quyền lợi lao động, hầu như không có triển vọng tương lai.

Chen, năm nay 58 tuổi, đến Thâm Quyến năm 1988 khi là một thiếu nữ 19 tuổi từ một ngôi làng ở Hồ Nam. "Chúng tôi ngủ mười hai đứa con gái trong một căn phòng rộng bằng phòng này," cô kể lại. "Chúng tôi may áo phông cho các thương hiệu Mỹ, mười bốn tiếng một ngày. Nhưng chúng tôi kiếm được nhiều gấp mười lần ở quê, và chúng tôi gửi tiền về nhà. Anh tôi có thể học đại học nhờ công việc của tôi."

Thế hệ này đã xây dựng Thâm Quyến bằng chính đôi tay của họ. Họ chấp nhận những gì chúng ta gọi là bất công, nhưng họ đã tạo ra nền móng cho những gì sẽ đến sau này. Sự hy sinh của họ hiếm khi xuất hiện trong các cuộc tranh luận của phương Tây về Trung Quốc.

Làn sóng thứ hai: Từ "Sản xuất tại Trung Quốc" đến "Sáng tạo tại Trung Quốc"

Khoảng năm 2005, một bước ngoặt bắt đầu. Tiền lương tăng lên, việc lắp ráp đơn giản kém lợi nhuận hơn, và chính phủ Trung Quốc đưa ra các yêu cầu ngày càng khắt khe hơn đối với các công ty nước ngoài: ai muốn tiếp cận thị trường Trung Quốc phải chuyển giao công nghệ. Thâm Quyến chuyển đổi từ trung tâm lắp ráp thành trung tâm đổi mới.

Thành phố đầu tư mạnh mẽ vào nghiên cứu và phát triển - lên tới 4,5 phần trăm tổng sản phẩm quốc nội, nhiều hơn hầu hết các nước phương Tây. Các trường đại học, viện nghiên cứu, vườn ươm khởi nghiệp và vốn đầu tư mạo hiểm xuất hiện. Trớ trêu thay, sau nhiều thập kỷ vi phạm bản quyền lan tràn, quyền sở hữu trí tuệ cuối cùng cũng được coi trọng và bảo vệ.

Kết quả thật ấn tượng. Huawei, thành lập năm 1987 với tư cách là người bán tổng đài điện thoại, nay là công ty dẫn đầu thế giới về công nghệ 5G với hơn chín mươi nghìn bằng sáng chế. Sau các lệnh trừng phạt của Mỹ, công ty đã tự phát triển chip và hệ

điều hành riêng. Tencent, bắt đầu vào năm 1998 với ứng dụng trò chuyện QQ, nay sở hữu WeChat với 1,2 tỷ người dùng và là công ty trò chơi lớn nhất thế giới. WeChat không chỉ là một ứng dụng, mà là một "siêu ứng dụng" mà người Trung Quốc dùng để thanh toán, gọi taxi, đặt lịch hẹn và đọc tin tức. DJI, thành lập năm 2006 trong một ký túc xá sinh viên, thống trị thị trường máy bay không người lái (drone) toàn cầu với hơn bảy mươi phần trăm thị phần. BYD, khởi đầu là nhà sản xuất pin, đã vượt qua Tesla vào năm 2023 để trở thành nhà sản xuất ô tô điện lớn nhất thế giới.

Để hiểu quy mô của sự biến đổi này, sự so sánh với Thung lũng Silicon rất mang tính soi sáng. Thâm Quyến có khoảng 12,5 triệu dân trên diện tích 1.991 km vuông - gần gấp bốn lần số dân của Thung lũng Silicon, nơi có 3,1 triệu dân trên diện tích 1.854 km vuông. Mật độ dân số của Thâm Quyến khoảng 6.100 người trên mỗi km vuông, trong đó 85% sống ở khu vực đô thị. Về mặt kinh tế, sự chênh lệch thậm chí còn lớn hơn: GDP bình quân đầu người ở Thung lũng Silicon là 128.308 đô la, trong khi Thâm Quyến đạt 29.217 đô la. Con số đó có vẻ ít nếu so sánh, nhưng nó biến Thâm Quyến trở thành một trong những thành phố giàu nhất toàn bộ Trung Quốc. Khoảng cách về GDP bình quân đầu người minh họa rằng Thâm Quyến vẫn chưa bắt kịp Thung lũng Silicon về sự thịnh vượng tuyệt đối - nhưng về tốc độ đổi mới, tạo mẫu phần cứng và mật độ dân số, nó đã vượt qua châu Mỹ từ lâu.

Hệ sinh thái: Tại sao Thâm Quyến hoạt động hiệu quả

Thành công của Thâm Quyến không phải là ngẫu nhiên. Nó dựa trên một hệ sinh thái độc đáo gồm năm yếu tố tương hỗ.

Yếu tố đầu tiên là Huaqiangbei (Hoa Cường Bắc), chợ điện tử lớn nhất thế giới. Tại đây, mọi linh kiện đều có thể mua được, từ con chip nhỏ nhất cho đến bảng mạch hoàn chỉnh, thường được giao ngay trong ngày. Những nguyên mẫu mất vài tuần ở Thung lũng Silicon có thể được chế tạo tại đây trong vài giờ. Đây là lý do tại sao các công ty khởi nghiệp phần cứng trên toàn thế giới đổ về Thâm Quyến.

Tốc độ làm nguyên mẫu tại Thâm Quyến là vô địch. Nơi một công ty phương Tây trung bình mất mười hai đến mười tám tháng để chuyển từ ý tưởng sang nguyên mẫu hoạt động, công việc tương tự có thể hoàn thành ở Thâm Quyến trong vòng bốn đến sáu tuần ngắn ngủi. Điều này là do các trạm tạo nguyên mẫu đã được tích hợp sẵn vào các chợ công nghệ: người ta có thể thử nghiệm tại chỗ các linh kiện khác nhau và đánh giá xem chúng có hoạt động cùng nhau hay không. Có hàng trăm chuyên gia cho từng phần của quá trình sản xuất, mỗi người đều có trang thiết bị phù hợp. Ngược lại, ở Thung lũng Silicon, quá trình này chậm hơn nhiều. Người ta tập trung nhiều hơn vào cơ sở nghiên cứu vững chắc và thuê ngoài phần lớn công việc, dẫn đến

thời gian tạo nguyên mẫu từ ba đến bốn tháng. Đối với các công ty khởi nghiệp phần cứng muốn lặp lại nhanh chóng và đưa sản phẩm ra thị trường, Thâm Quyển do đó là lựa chọn hợp lý.

Yếu tố thứ hai là "tốc độ Thâm Quyển" khét tiếng. Năm 2011, Tập đoàn Broad đã xây dựng một tòa nhà chọc trời 50 tầng chỉ trong mười lăm ngày. Giấy phép được phê duyệt tính bằng ngày chứ không phải bằng tháng. Những gì mất nhiều năm ở châu Âu về văn phòng nghiên cứu, thủ tục tham vấn và kiện tụng, thì ở đây được thực hiện trong vài tuần.

Điều mà những nhà quan sát phương Tây thường không hiểu là hiện tượng **Shanzhai** (Sơn trại - hàng nhái). Trên truyền thông Trung Quốc, hiện tượng này lâu nay bị miêu tả đơn thuần là sao chép, một hình thức ăn cắp trí tuệ. Nhưng thực tế thì tinh tế hơn nhiều. Shanzhai đúng hơn là một triết lý cải tiến và thích ứng. Người ta lấy công nghệ hiện có, mổ xẻ nó và xây dựng một phiên bản tốt hơn. Tâm lý ở Hoa Cường Bắc là phần cứng mở: ý tưởng được chia sẻ thay vì đăng ký bằng sáng chế, kiến thức dựa trên mã nguồn mở và nhiều người hơn có thể đóng góp vào việc cải tiến sản phẩm. Điều này giải thích tại sao các sản phẩm vừa ra mắt ở phương Tây đã có sẵn ở Thâm Quyển với hàng chục biến thể. Đó không phải là năng lực tội phạm, mà là một cách tiếp cận thực tế giúp thúc đẩy đổi mới. Trớ trêu thay, nhiều công ty công nghệ

lớn của Trung Quốc ngày nay - Huawei, Tencent, BYD - lại xuất phát từ văn hóa Sơn trại này.

Yếu tố thứ ba là bản chất di cư của thành phố. Chín mươi lăm phần trăm dân số đến từ bên ngoài Thâm Quyến. Không có giới tinh hoa lâu đời nào kìm hãm sự thay đổi, không có tâm lý "không ở sau vườn nhà tôi". Mọi người đều là người mới đến, mọi người đều có điều phải chứng minh.

Yếu tố thứ tư là chính quyền địa phương, hoạt động như một loại quỹ đầu tư mạo hiểm. Chính quyền đầu tư vào cơ sở hạ tầng, cung cấp các khoản trợ cấp và thu hút nhân tài bằng các chương trình nhà ở và ưu đãi thuế. Yếu tố thứ sáu là mật độ chưa từng có của các chuỗi cung ứng: trong bán kính một trăm km, mọi nhà cung cấp đều có sẵn, từ nguyên liệu thô đến thành phẩm.

Bài học cho Thế giới

Thâm Quyến mang đến những bài học quan trọng cho các thành phố trên toàn thế giới. Bài học đầu tiên là tầm nhìn dài hạn chiếm ưu thế hơn lợi nhuận ngắn hạn. Trung Quốc đã quy hoạch Thâm Quyến cho năm mươi năm, chứ không phải cho chu kỳ bầu cử tiếp theo. Điều này làm cho các dự án cơ sở hạ tầng trở nên khả thi nhưng không thể tưởng tượng nổi ở phương Tây do tư duy ngắn hạn về chính trị.

Bài học thứ hai là nguyên tắc thử nghiệm địa phương và nhân rộng quy mô quốc gia. Các Đặc khu Kinh tế là các phòng thí nghiệm. Những gì thành công ở Thâm Quyến sẽ được mở rộng ra các thành phố khác. Những gì thất bại sẽ bị giới hạn ở địa phương. Chủ nghĩa tiệm tiến này tránh được liệu pháp sốc từng tàn phá Nga vào những năm 1990.

Bài học thứ ba là đầu tư vào vốn con người. Thâm Quyến không chỉ thu hút các nhà máy mà cả các trường đại học. Thanh Hoa, Đại học Bắc Kinh và các học viện hàng đầu khác nay đều có cơ sở tại thành phố. Bài học thứ tư là chủ nghĩa thực tế hơn ý thức hệ: Thâm Quyến kết hợp kinh tế thị trường với sự điều tiết của nhà nước. Chính phủ định hướng khi cần thiết, nhưng để thị trường hoạt động ở nơi nào hiệu quả hơn. Chủ nghĩa tư bản nhà nước này trên thực tế tỏ ra hiệu quả hơn các mô hình tự do thuần túy hoặc xã hội chủ nghĩa.

Cái giá của Kỳ tích

Mọi kỳ tích đều có mặt trái, và Thâm Quyến không ngoại lệ. Giá nhà trung bình ở mức 70.000 nhân dân tệ mỗi mét vuông, quy đổi ra là khoảng 8.500 euro. Con số đó gấp ba mươi lần thu nhập trung bình. Các chuyên gia trẻ tuổi không còn khả năng mua nhà, dẫn đến tình trạng chảy máu chất xám sang các thành phố rẻ hơn.

Thế hệ "đã công" không có quyền tiếp cận các dịch vụ xã hội ở Thâm Quyển do hệ thống Hộ khẩu (Hukou), nghĩa vụ hộ khẩu nội địa sẽ được thảo luận trong chương sau. Họ đã trả giá cho sự chuyển đổi nhưng lại không được hưởng lợi từ điều đó. Những người di cư lớn tuổi nay đã quá già để làm việc trong nhà máy đành trở về làng mà không có lương hưu hay tiền tiết kiệm.

Chi phí sinh thái cũng đáng kể không kém. Sông Châu Giang vào những năm 1990 đã chết về mặt sinh học do ô nhiễm công nghiệp. Mặc dù chất lượng nước đã được cải thiện, ô nhiễm không khí vẫn là một vấn đề. Thâm Quyển là một trong những nơi phát thải CO2 lớn nhất Trung Quốc, mặc dù thành phố đồng thời là một trong những đơn vị dẫn đầu về điện hóa đội xe ô tô.

Cuối cùng là văn hóa "996" khét tiếng trong ngành công nghệ: làm việc từ 9 giờ sáng đến 9 giờ tối, sáu ngày một tuần. Điều này dẫn đến tình trạng kiệt sức (burn-out) và ngày càng bị chỉ trích bởi các nhân viên trẻ, những người đang tổ chức thành phong trào "nằm ngửa" (lying flat) - một hình thức phản kháng thụ động chống lại cuộc đua nước rút vô tận.

Kết luận: Một Mô hình, Không phải Bản thiết kế

Thâm Quyển chứng minh rằng sự biến đổi nhanh chóng, quy mô lớn là điều khả thi. Nhưng đó không phải là mô hình phổ quát. Thành phố đã hưởng lợi từ những hoàn cảnh độc đáo: sự gần gũi với Hồng Kông, sự hỗ trợ từ chính quyền trung ương, một thế hệ lao động giá rẻ và một nền kinh tế toàn cầu hóa mở cửa với hàng xuất khẩu Trung Quốc.

Các thành phố khác có thể học hỏi các nguyên tắc - tầm nhìn dài hạn, thử nghiệm địa phương, đầu tư vào vốn con người - nhưng không thể sao chép các hoàn cảnh cụ thể. Tuy nhiên, câu chuyện vẫn đầy cảm hứng. Nó cho thấy rằng nghèo đói không phải là điều tất yếu, rằng sự phát triển là có thể trong vòng một thế hệ, và một quốc gia có thể chọn con đường riêng của mình ngoài các mô hình phương Tây.

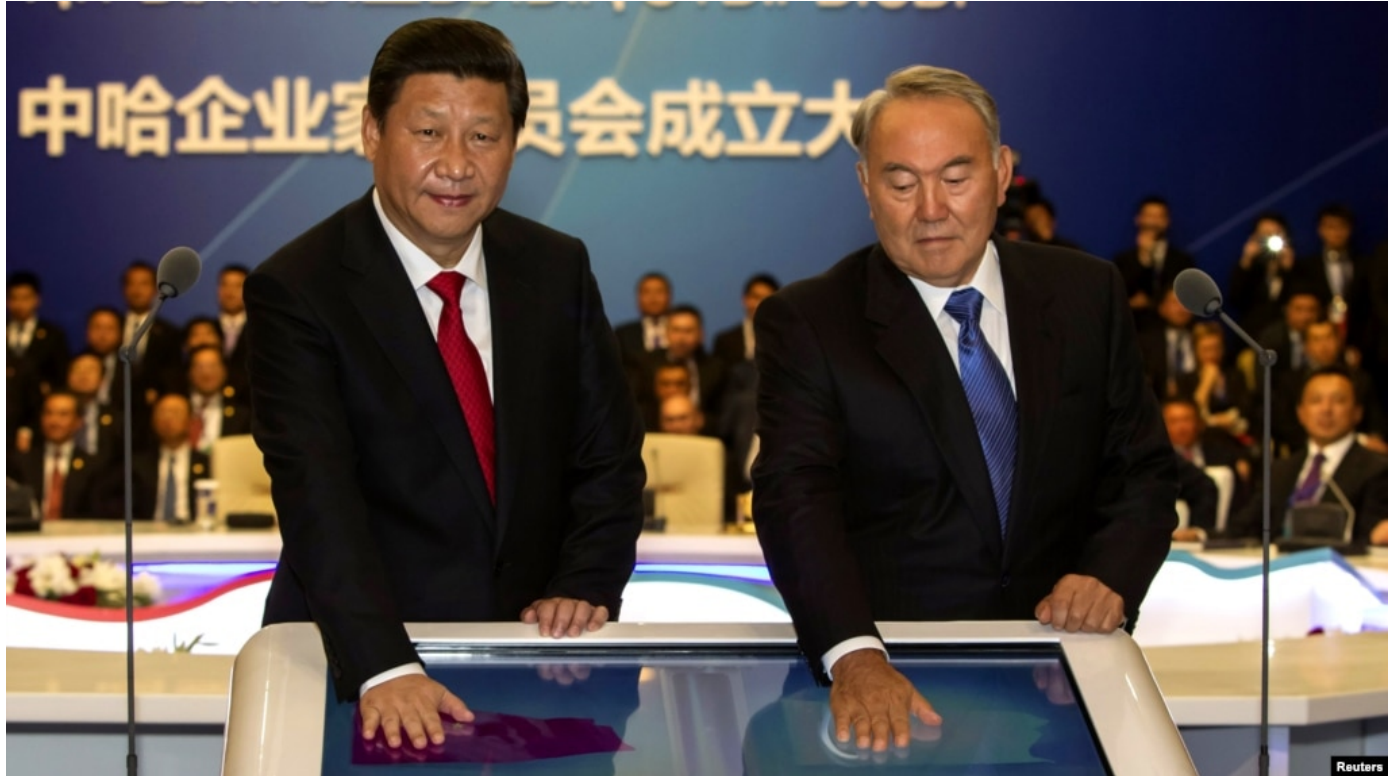
Đối với Phương Nam Toàn cầu (Global South), Thâm Quyển không phải là bản thiết kế sẵn, mà là bằng chứng cho thấy các lựa chọn thay thế luôn tồn tại.

Con đường Tư lựa Mới: Khái niệm Cũ trong Hình hài Hiện đại

Vào mùa thu năm 2013, Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình đứng trong một hội trường của Đại học Nazarbayev ở Astana, thủ đô Kazakhstan. Ngồi trước ông là khán giả gồm các nhà ngoại giao, học giả và sinh viên từ khắp Trung Á. Những gì ông

tuyên bố ngày hôm đó sẽ làm thay đổi sâu sắc trật tự thế giới.

"Hãy thổi luồng sinh khí mới vào Con đường tơ lụa cổ xưa," ông Tập tuyên bố, "và tạo ra một vành đai kinh tế kết nối các dân tộc của chúng ta thông qua kết nối và hợp tác tốt hơn." Vài tuần sau, trong chuyến thăm Indonesia, ông đã bổ sung thêm một tuyến đường biển. Cùng nhau, chúng tạo thành cái mà ngày nay được gọi là Sáng kiến Vành đai và Con đường, viết tắt là BRI - trong tiếng Trung là 一带一路, "Vành đai, Con đường".

Không phải ngẫu nhiên mà ông Tập đưa ra tuyên bố này tại Trung Á. Khu vực này giàu tài nguyên thiên nhiên nhưng bị bao bọc bởi đất liền (landlocked) và bị tụt lại phía sau về kinh tế kể từ khi Liên Xô sụp đổ, là bàn đạp hoàn hảo cho một dự án kết nối lại châu Á và châu Âu. Kazakhstan, với những thảo nguyên bao la và vị trí chiến lược giữa Trung Quốc và châu Âu, là đối tác đầu tiên hợp lý.

Gốc rễ Lịch sử: Hai Thiên niên kỷ Thương mại

Việc nhắc đến Con đường tơ lụa mang tính chất nhiều hơn là ngôn từ hoa mỹ. Từ hai nghìn năm trước, một mạng lưới các tuyến đường thương mại đã kết nối Trung Quốc với Trung Đông, Trung Á và cuối cùng là châu Âu. Những đoàn lạc đà chở lụa, đồ sứ, gia vị và đá quý qua hàng nghìn km sa mạc, núi non và thảo nguyên. Nhưng chúng mang lại nhiều hơn thế: ý tưởng, công nghệ, tôn giáo và văn hóa cũng chảy dọc theo các tuyến đường tương tự.

Phật giáo du hành từ Ấn Độ qua Con đường tơ lụa đến Trung Quốc, nơi nó có ảnh hưởng sâu sắc đến xã hội Trung Quốc. Hồi giáo tiếp cận Trung Á qua chính những huyết mạch thương mại đó. Giấy, thuốc súng và la bàn - những phát minh của Trung Quốc làm thay đổi thế giới - đã tìm được đường đến phương Tây và đặt nền móng cho thời kỳ Phục hưng châu Âu và cuộc cách mạng công nghiệp.

Tuyến đường này trải qua những thời kỳ hoàng kim dưới triều đại nhà Hán (206 TCN - 220 CN) và sau đó là nhà Đường (618-907), khi Trường An (Tây An ngày nay) là một đô thị quốc tế nơi các thương nhân từ Ba Tư, Ả Rập, Ấn Độ và thậm chí cả châu Âu tụ họp. Nhưng tuyến đường này mờ nhạt dần khi thương mại hàng hải được ưa chuộng vào thế kỷ XVI. Sự xuất hiện của các thế lực thực dân châu Âu và việc mở các tuyến đường biển vòng quanh châu Phi khiến các tuyến đường bộ phần lớn trở nên dư thừa. Trung Á, từng là trái tim đập của thương mại thế giới, đã chìm vào sự cô lập tương đối.

"Thế kỷ nhục nhã" mà chính Trung Quốc phải gánh chịu - từ các cuộc Chiến tranh Thuốc phiện đến sự chiếm đóng của Nhật Bản - một phần là kết quả của sự dịch chuyển này. Trong khi châu Âu trở nên giàu có thông qua thương mại hàng hải và thực dân hóa, Trung Quốc bị bỏ lại phía sau. Ký ức về thời kỳ đó, và về sự vinh quang của kỷ nguyên Con đường tơ lụa, vẫn bám rễ sâu trong ký ức tập thể của người Trung Quốc.

Bối cảnh Địa chính trị năm 2013

Để hiểu về BRI, chúng ta phải nhìn vào thế giới năm 2013. Cuộc khủng hoảng tài chính toàn cầu năm 2008 đã đẩy phương Tây vào một cuộc suy thoái sâu sắc. Hoa Kỳ, vốn là động lực của nền kinh tế thế giới, phải vật lộn với sự đình trệ và tê liệt chính trị. Châu Âu vật lộn với cuộc khủng hoảng nợ đe dọa xé toạc khu vực đồng tiền chung euro.

Đồng thời, Trung Quốc vừa trở thành quốc gia thương mại lớn nhất thế giới và tích lũy năng lực sản xuất dư thừa khổng lồ trong các ngành như thép, xi măng và xây dựng. Các công ty Trung Quốc, đã quen với mức tăng trưởng hai chữ số, đang tìm kiếm các thị trường mới. Chính phủ Trung Quốc, nhận thức được rủi ro của việc nền kinh tế trong nước hạ nhiệt quá nhanh, đã tìm cách xuất khẩu năng lực này.

Ngoài ra còn có chiều hướng chiến lược. "Trục quay về châu Á" của chính quyền Obama, với sự hiện diện quân sự được tăng cường ở Thái Bình Dương và các liên minh mới như Đối tác xuyên Thái Bình Dương, bị Bắc Kinh coi là nỗ lực kiềm chế Trung Quốc. BRI là câu trả lời: nếu phương Tây cố gắng cô lập Trung Quốc, Trung Quốc sẽ tự tạo ra các kết nối mới, bên ngoài phạm vi ảnh hưởng của phương Tây.

Một Dự án Mang Tầm Nhìn

Những gì ông Tập đề xuất vào năm 2013 rất đầy tham vọng: một mạng lưới cơ sở hạ tầng hiện đại kết nối châu Á, châu Âu và châu Phi. Không chỉ có đường bộ và đường sắt, mà cả cảng biển, đường ống dẫn, mạng lưới viễn thông và nhà máy điện. Cơ sở hạ tầng vật chất và kỹ thuật số tạo điều kiện thuận lợi cho thương mại, thúc đẩy phát triển và - không kém phần quan trọng - gia tăng ảnh hưởng của Trung Quốc.

Khái niệm này nhanh chóng thu hút. Các nước đang phát triển, thường thất vọng với viện trợ có điều kiện của phương Tây hoặc sự chậm chạp của các tổ chức như Ngân hàng Thế giới, đã nhìn thấy giải pháp thay thế ở BRI. Cuối cùng, nguồn vốn đã có sẵn cho cơ sở hạ tầng mà không đi kèm với các điều kiện chính trị mà các nhà tài trợ phương Tây thường áp đặt về nhân quyền, quản trị tốt hoặc cải cách thị trường.

Ngày nay, mười ba năm sau, BRI bao gồm hơn 150 quốc gia và Trung Quốc đã đầu tư ước tính hơn một nghìn tỷ đô la vào các dự án trên toàn thế giới. Đây là dự án phát triển cơ sở hạ tầng lớn nhất trong lịch sử loài người, lớn hơn Kế hoạch Marshall, lớn hơn quá trình thực dân hóa châu Âu, lớn hơn bất kỳ thứ gì khác.

Nhưng dự án này cũng vấp phải sự phản đối. Các nhà phê bình nói về "ngoại giao bẫy nợ", trong đó các nước nghèo cố tình bị đẩy vào tình trạng khó khăn tài chính để Trung Quốc có thể tiếp quản các tài sản chiến lược. Những người khác chỉ ra thiệt hại sinh thái, tham nhũng và thiếu minh bạch. Liệu BRI có thực sự là một trò chơi đôi bên cùng có lợi (win-win) cho tất cả những người tham gia, hay nó là công cụ cho sự bá

quyền của Trung Quốc?

Để trả lời những câu hỏi này, chúng ta phải nhìn vào các dự án cụ thể, động lực đằng sau BRI và tác động thực tế tại hiện trường. Chúng ta sẽ làm điều đó trong các phần tiếp theo.

Nguồn

- Shenzhen Statistical Yearbook 2025, Shenzhen Municipal Bureau of Statistics.
- World Bank Report 2024, "China's Special Economic Zones: Lessons for Development".
- Vogel, Ezra F., "One Step Ahead in China: Guangdong Under Reform", Harvard University Press, 1989.
- McKinsey Global Institute 2023, "China's Innovation Ecosystem: Shenzhen Case Study".
- Báo cáo thường niên của Huawei, Tencent, DJI và BYD.
- International Labour Organization 2024, "Working Conditions in China's Tech Sector".
- Chen, Xiangming 2020, "Shenzhen: China's Silicon Valley", Journal of Chinese Economic and Business Studies.
- Silicon Valley Index 2025, Joint Venture Silicon Valley Network.
- Asian Development Bank 2024, "Belt and Road Initiative: Progress and Challenges".
- VICE Documentary 2019, "Shenzhen: The Silicon Valley of Hardware".
- Bloomberg NEF 2025, "Electric Vehicle Outlook".
- König, Michael và Ploier, Florian (2020), "Shenzhen and its comparison to the Silicon Valley", TU Wien Seminar Paper, Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Vào ngày 15 tháng 10, tôi sẽ lại lên đường sang Việt Nam và Trung Quốc trong ba tháng để thực hiện các cuộc phỏng vấn và tiếp tục làm việc cho hai cuốn sách của mình. Trở ngại duy nhất có thể là sức khỏe của tôi sau một lần điều trị sai lầm bởi các bác sĩ Bỉ. Bạn có thể đọc tường trình về việc này trên trang web này, mục AI & Open Source.

Đối với cuốn sách song ngữ/tứ ngữ tiếng Việt CÓ GIÁ CỦA SỰ ẢO TƯỞNG - Cựu binh Mỹ đối đầu với Người sống sót Việt Nam, đã hoàn thành 28 chương. Các cuộc phỏng vấn sâu tại chỗ với người trẻ và người lớn tuổi sẽ bổ sung thêm nội dung. Một đồng tác giả người Việt sẽ là lý tưởng, và những người bạn của tôi tại Hà Nội đang tìm hiểu các khả năng.

Đối với cuốn sách tứ ngữ tiếng Trung QUỐC KỲ TÍCH - 51 Chủ đề dưới 6 Đề tài, 51 bài viết đã sẵn sàng để hoàn thiện thêm:

ĐỀ TÀI 1: QUỐC KỲ TÍCH

CHƯƠNG 1: Thâm Quyến - Từ làng chài đến trung tâm đổi mới sáng tạo toàn cầu

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Sự ra đời của một kỳ tích
- └ PHẦN 2/5: Những năm đầu (1979-1992) - Xây dựng từ con số không
- └ PHẦN 3/5: Sự chuyển mình (1992-2010) - Từ nhà máy thành phố
- └ PHẦN 4/5: Thâm Quyến hôm nay (2010-2026) - Thủ đô đổi mới sáng tạo
- └ PHẦN 5/5: Kết luận và Tương lai - Bài học từ Thâm Quyến

ĐỀ TÀI 2: CƠ SỞ HẠ TẦNG NHƯ NGOẠI GIAO

CHƯƠNG 2: Sáng kiến Vành đai và Con đường - Cơ sở hạ tầng như Ngoại giao

- └ PHẦN 1/6: Giới thiệu + Bối cảnh Lịch sử
- └ PHẦN 2/6: Tuyến đường bộ (Vành đai Kinh tế Con đường Tơ lụa)
- └ PHẦN 3/6: Tuyến đường biển (Con đường Tơ lụa Biển thế kỷ 21)
- └ PHẦN 4/6: Con đường Tơ lụa Số và Mỹ Latinh
- └ PHẦN 5/6: Suy ngẫm Phê phán
- └ PHẦN 6/6: Kết luận và Nguồn tham khảo

ĐỀ TÀI 3: XÓA ĐÓI GIẢM NGHÈO

CHƯƠNG 3: Xóa đói giảm nghèo theo cách Trung Quốc - 100 triệu người cuối cùng

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Chiến dịch xóa đói giảm nghèo lớn nhất trong lịch sử nhân loại
- └ PHẦN 2/5: Cơ chế - Giảm nghèo có mục tiêu
- └ PHẦN 3/5: Cơ sở hạ tầng và Kết nối - Những con đường dẫn đến hư vô?
- └ PHẦN 4/5: Giáo dục và Y tế - Phá vỡ vòng luẩn quẩn của nghèo đói liên thế hệ
- └ PHẦN 5/5: Kết luận, Suy ngẫm Phê phán và Nguồn tham khảo

ĐỀ TÀI 4: CẢI CÁCH KINH TẾ

CHƯƠNG 4: Các Khu kinh tế Đặc biệt - Phòng thí nghiệm của tương lai

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Mô hình Phòng thí nghiệm
- └ PHẦN 2/5: Bốn tiên phong - Thâm Quyến, Chu Hải, Sán Đầu và Hạ Môn
- └ PHẦN 3/5: Làn sóng thứ hai - Thượng Hải Pudong, Thiên Tân và các SEZ nội địa
- └ PHẦN 4/5: Các SEZ như mô hình cho thế giới - Từ Dubai đến Châu Phi
- └ PHẦN 5/5: Kết luận, Suy ngẫm Phê phán và Nguồn tham khảo

ĐỀ TÀI 5: CHUYỂN ĐỔI XANH

CHƯƠNG 5: Chuyển đổi năng lượng xanh của Trung Quốc - Từ than đá sang năng lượng mặt trời và gió

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Nghịch lý giữa kẻ gây ô nhiễm và nhà lãnh đạo xanh
- └ PHẦN 2/5: Năng lượng mặt trời - Cách Trung Quốc làm sụp đổ giá toàn cầu

- └ PHẦN 3/5: Năng lượng gió - Từ trên bờ đến những gã khổng lồ ngoài khơi
- └ PHẦN 4/5: Xe điện và Pin - Cuộc cách mạng di chuyển
- └ PHẦN 5/5: Kết luận, Suy ngẫm Phê phán và Nguồn tham khảo

ĐỀ TÀI 6: CHUYỂN ĐỔI XÃ HỘI

CHƯƠNG 6: Tàu cao tốc như công cụ kinh tế - xã hội

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Mạng lưới đường sắt lớn nhất thế giới
- └ PHẦN 2/5: Quy mô - 45.000 km trong hai thập kỷ
- └ PHẦN 3/5: Tác động xã hội và kinh tế - Thu hẹp bất bình đẳng
- └ PHẦN 4/5: Công nghệ - Từ nhập khẩu đến đổi mới sáng tạo
- └ PHẦN 5/5: Kết luận, Suy ngẫm Phê phán và Nguồn tham khảo

CHƯƠNG 7: 5G và Thành phố thông minh - Sự chuyển đổi số của Trung Quốc

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Đế chế kỹ thuật số
- └ PHẦN 2/5: 5G - Xương sống của nền kinh tế số
- └ PHẦN 3/5: Thành phố thông minh - Bộ não của thành phố
- └ PHẦN 4/5: Chủ quyền số - Cuộc đấu tranh cho tự chủ công nghệ
- └ PHẦN 5/5: Kết luận, Suy ngẫm Phê phán và Nguồn tham khảo

CHƯƠNG 8: Hệ thống Hộ khẩu (Hukou) - Bức tường vô hình trong xã hội Trung Quốc

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Hai giai cấp, một đất nước
- └ PHẦN 2/5: Lịch sử - Từ Mao đến Tập Cận Bình
- └ PHẦN 3/5: Tác động kinh tế - Từ động cơ tăng trưởng thành lực cản
- └ PHẦN 4/5: Cải cách - Từ thận trọng đến tham vọng
- └ PHẦN 5/5: Kết luận, Suy ngẫm Phê phán và Nguồn tham khảo

CHƯƠNG 9: Chính sách Một con và Thách thức nhân khẩu học

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Nghịch lý của một chính sách đã định hình Trung Quốc
- └ PHẦN 2/5: Lịch sử - Từ bùng nổ dân số thời Mao đến chính sách Ba con thời Tập
- └ PHẦN 3/5: Cái giá nhân văn - Thế hệ con một
- └ PHẦN 4/5: Tác động kinh tế - Từ lợi tức dân số sang gánh nặng dân số
- └ PHẦN 5/5: Kết luận, Suy ngẫm Phê phán và Nguồn tham khảo

CHƯƠNG 10: Tương lai - Trung Quốc, Châu Âu và Trật tự thế giới mới

- └ PHẦN 1/5: Giới thiệu - Một thế giới đang chuyển mình
- └ PHẦN 2/5: Chiến tranh Lạnh mới - Huyền thoại hay Hiện thực
- └ PHẦN 3/5: Lựa chọn của Châu Âu - Giữa Washington và Bắc Kinh
- └ PHẦN 4/5: Bài học cho Châu Âu - Chúng ta có thể học được gì từ mô hình Trung Quốc?
- └ PHẦN 5/5: Kết luận và Nguồn tham khảo - Hồi kết của một hành trình